

OD MOTIVÁCIE K POZNANIU. HODNOTA VZDELÁVANIA V 21. STOROČÍ (rozhľady)

ZUZANA KOPECKÁ

Vzdelávacie centrum Educat v Nitre vzniklo na základe snahy o funkčné prepojenie neformálnej sféry vzdelávania s formálnym školstvom s cieľom podieľať sa na postupnej a systematickej zmene filozofie vzdelávania na Slovensku, a to rovnomerným rozvíjaním kľúčových kompetencií pre 21. storočie v učebnom procese. Takéto vzdelávanie sa preto na jednej strane odvíja od cieľov definovaných v štátnych vzdelávacích programoch, ale na druhej strane vychádza z prepojenia učenia (sa) s reálnym životom (konceptia Alexa Blooma) a je pružnou reakciou na globálny rozmer dynamického sveta práce.

Potreba výraznejšieho začlenenia princípov neformálneho vzdelávania, kde sa aktívna skúsenosť transformuje na skutočnú motiváciu učiť (sa), do výučby školských učebných predmetov v oblasti humanitných a prírodných vied vyplýva zo skutočnosti, že systém slovenského formálneho školstva z dominantnej časti bazíruje na dosahovaní kognitívnych cieľov (popri menšej miere aktivít smerujúcich k psychomotorickým a afektívnym cieľom). Hlavnou motiváciou na dosahovanie kognitívnych cieľov na úrovni základných, stredných – a sčasti aj vysokých – škôl je pritom strach z výslednej známky. Úroveň vedomostí detí a mládeže je pravidelne testovaná, teda hodnotená percentuálne alebo známkou, pričom výsledný prospech má byť odrazom ich kognitívneho vývoja, ako aj určujúcim predpokladom pre ich uplatnenie v budúcich profesiách. Pri takto stanovenom dlhodobom ciele vzdelávania sa predpokladá, že na základe princípu priamej úmernosti by vyšší stupeň vzdelania a lepšie študijné výsledky automaticky zvyšovali počet pracovných príležitostí pre absolventov, ako aj ich záujem o danú profesijnú oblasť. Realita na trhu práce, ktorý je čoraz dynamickejší, však naďalej ukazuje, že uplatnenie nie je vždy a vo všetkých profesiách priamo závislé od dosiahnutého stupňa vzdelania a už vôbec nie od prospechu.

Klasifikácia (známkovanie) ako spôsob preverovania vedomostí a zručností podľa platných učebných osnov a vzdelávacích štandardov je navyše jedným zo spôsobov tzv. negatívneho posilnenia, keď deti a mládež k učeniu primárne nemotivuje túžba po poznaní, ale najmä strach pred zlým hodnotením. Princíp tzv. pozitívneho posilnenia (Burrhus Frederico Skinner) na rozdiel od stresu vyvolaného bazírovaním na dobrých známkach stojí na motivácii, ktorá ide od samotného žiaka a smeruje k skutočnej túžbe po poznaní, nie je teda výsledkom tlaku formálneho hodnotenia. Ak sa motivácia neprekrýva s výsledným hodnotením výkonu, o to viac aktivizujúcich edukačných metód rozvíjajúcich mäkké zručnosti, ktoré poukazujú na prepojenie teórie s reálnym životom, sa od kompetentných pedagógov očakáva, aby prostredníctvom nich dokázali vzbudiť dostatočný záujem o vyučovací predmet cez aktívnu skúsenosť. Práve rozvíjanie sféry mäkkých zručností býva v školských učebných osnovách najčastejšie nahradzované dosahovaním kognitívnych cieľov, teda množstvom poznatkov potrebných pre absolvovanie učebného predmetu. Tieto skutočnosti vedú k nevyhnutnosti podpory oblasti neformálneho vzdelávania vedúceho k rozvoju všetkých cieľov výchovno-vzdelávacieho procesu so špeciálnym dôrazom na mäkké zručnosti, paralelne so zvyšovaním povedomia detí a mládeže o vlastnom občianstve, o ich budúcom mieste vo svete práce, ako aj o globálnych problémoch, ktoré sa ich bezprostredne týkajú. Jedným zo zámerov neformálneho globálneho vzdelávania detí a mládeže je totiž vízia, aby sa z pasívnych prijímateľov učebného obsahu stali jeho aktívni tvorcovia. Efektívnym východiskom pre neformálne globálne vzdelávanie je preto skúsenosť, to znamená premostenie sveta vzdelávania s neustále sa meniacim reálnym svetom, ktorý deti, mládež aj dospelí vnímajú, no nie vždy na tieto zmeny vedia adekvátne a dostatočne pružne reagovať.

Podľa Európskej výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru, vzdelávacie aktivity týkajúce sa občianstva, ktoré sa konajú mimo školy, sú všeobecne uznávané pre svoj významný vplyv na žiakov. Preto je dôležité zabezpečiť prístup žiakov k širokej škále príležitostí na všetkých vzdelávacích úrovniach. Do popredia sa tak dostávajú inštitúcie, ktoré fungujú ako komunitné, voľnočasové či vzdelávacie centrá spájajúce svojimi aktivitami a službami rôzne generácie – deti, mládež aj dospelých. Vo vzdelávacom centre Educat sa vďaka novej generácii učiteliek a učiteľov vytvára solidný základ pre postupnú a systematickú zmenu slovenského školstva. Lektorský tím, realizujúci samotné vzdelávanie prostredníctvom individuálnych a skupinových kurzov pre deti a mládež, tvoria študentky a študenti učiteľstva predmetov v kombinácii a príbuzných odborov (slovenský jazyk, anglický jazyk, matematika, dátová veda, editorstvo a vydavateľská prax či biológia) z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a Univerzity Komenského v Bratislave. Ide o výučbu, v ktorej nie je aktívny iba učiteľ, ale predovšetkým žiak smerujúci vlastnou aktivitou k dosiahnutiu stanovených výchovno-vzdelávacích cieľov, a teda aj k rozvoju schopnosti sebareflexie, tímovej spolupráce, kritického myslenia, teda mäkkých zručností potrebných pre uplatnenie sa v 21. storočí, a to najčastejšie prostredníctvom asertívneho dialógu.

Základným predpokladom efektívneho neformálneho vzdelávania je totiž zlepšenie úrovne komunikačných kompetencií detí a mládeže – schopnosti formulovať vlastný názor a vedieť si ho relevantne obhájiť v určitej situácii. Podľa Dohovoru o právach dieťaťa (1989) by mali zmluvné štáty Dohovoru „zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni“ (časť I, čl. 12). Dať deťom priestor na názor a akceptovať ho, čo nemusí nevyhnutne znamenať súhlas, znamená jeho situovanie do pozície rovnocenného partnera na dialóg či diskusiu v priestore, kde prevláda pocit solidarity a súdržnosti. Slovom Ericha Fromma, „existuje len jedno produktívne riešenie vzťahu individualizovaného človeka so svetom: jeho aktívna solidarita so všetkými ľuďmi a jeho spontánna činnosť, láska a práca, ktoré ho opätovne spájajú so svetom. Nie však prvotnými putami, ale ako slobodného a nezávislého jedinca“ ([1941] cit. podľa Cárová a kol. 2020). Pri tvorbe takéhoto prostredia podnecujúceho rozvoj solidarity a súdržnosti zohráva rozhodujúcu úlohu práve učiteľ a miera jeho pripravenosti na prácu s deťmi a mládežou.

Potreba kvalitných učiteľov v systéme slovenského školstva je nemennou a dlhodobou celospoločenskou potrebou, ktorá priamo súvisí s nízkou úrovňou dôvery verejnosti voči školám a učiteľom na Slovensku. Nevyhnutnosťou na postupnú a systematickú transformáciu škôl na atraktívny a uznávaný priestor, ktorý pripravuje deti a mládež na uplatnenie vo svete práce (na úrovni osvojenia tvrdých aj mäkkých zručností, teda kľúčových kompetencií 21. storočia), je rozvoj adaptability (schopnosti lepšie sa prispôbiť novým podmienkam a situáciám, v ktorých sa počas vyučovania môže človek ocitnúť), empatie (schopnosti citlivo a individuálne pristupovať k jednotlivým žiakom, ich osobitostiam, schopnostiam, problémom a pod.), time managementu vo vyučovaní a v príprave naň (vhodné časové rozvrhnutie jednotlivých aktivít), kreativity (prepojenie obsahového štandardu vyučovacieho predmetu so svetom okolo nás v globálnych dimenziách a tvorba vlastných interaktívnych študijných materiálov), ako aj komunikačných schopností (asertívna komunikácia so žiakmi, rodičmi, ostatnými zamestnancami a pod.). Podpora vzdelávania budúcich pedagógov a vytváranie väčšieho množstva príležitostí na učiteľskú prax je kľúčová, pretože kvalitný pedagóg, ktorý prekračuje hranice triedy a učebných osnov v dôstojných pracovných podmienkach, je takmer istou zárukou asertívnej mladej generácie tvoriacej našu budúcnosť. Vzdelávacie centrum Educat je priestorom, ktorý toto obojsmerné vzdelávanie spája, čím vytvára solidný základ pre tvorbu vzdelávania ako hodnoty s celospoločenským rozmerom.

Zuzana Kopecká

LITERATÚRA

Cárová, Tatiana a kol. 2020. *Globálne vzdelávanie v predmete etická výchova*. Bratislava: Človek v ohrození, o. z.

Dohovor o právach dieťaťa (1989). V znení zmeny článku 43 ods. 2 Dohovoru z 12. decembra 1995. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf> [27. 03. 2023].

KONTAKT

Mgr. Zuzana Kopecká, PhD.
Educat – vzdelávacie centrum, s. r. o.
Krajské osvetové stredisko v Nitre
Fatranská 3
949 01 Nitra-Chrenová
Slovenská republika
kopecka@educat.sk